

**lic. Monika Parada**

**kpt. dr Monika Wojakowska**

*Wydział Inżynierii Bezpieczeństwa Cywilnego*

*Szkoła Główna Służby Pożarniczej w Warszawie*

## **Rola rodziny w kreowaniu kultury bezpieczeństwa społeczności lokalnych**

### **Abstrakt**

Bezpieczeństwo nie jest czymś trwałym, stabilnym i niezmiennym. Jest to zjawisko o charakterze dynamicznym, dlatego słusznie rozpatruje się je w trzech podstawowych formach, a mianowicie jako naczelną potrzebę, stan oraz proces. Efektywne zarządzanie bezpieczeństwem domaga się systemowych rozwiązań, ale przede wszystkim kreowania kultury bezpieczeństwa.

Kształtowanie kultury bezpieczeństwa jest złożonym przedsięwzięciem, wymagającym czasu, ale również zaangażowania różnorodnych sił i środków będących w dyspozycji państwa. Dowodzi to konieczności systemowego podejścia do tego zagadnienia. Analizując go, autorki skupiły się wokół związków przyczynowo-skutkowych występujących między jakością funkcjonowania rodzin a poziomem bezpieczeństwa społeczności lokalnych.

**Słowa kluczowe:** bezpieczeństwo, rodzina, kultura bezpieczeństwa, bezpieczeństwo społeczności lokalnych

## **The Role of the Family in Creating the Safety of Local Communities**

### **Abstract**

Safety is not something permanent, stable and unchanged. This is a dynamic phenomenon to be rightly considered in three basic forms, namely as the main need, state and process. The effective safety management calls for system solutions, but above all for creating a safety culture. Shaping a safety culture is a complex

undertaking, requiring time, but also the involvement of various forces and resources at the disposal of the state. This proves the need for a systematic approach to this issue. Analyzing this issue, the authors focused on the causal relationships between the quality of the family functioning and the level of safety of local communities.

**Keywords:** safety, family, safety culture, safety of local communities

## **Wprowadzenie**

Bezpieczeństwo, będąc pojęciem niejednoznacznym i cechującym się interdyscyplinarnym charakterem, skłania badaczy do eksploracji problemu bezpieczeństwa w różnych kontekstach.

Procesowe ujęcie bezpieczeństwa podkreśla wieloaspektowość i złożoność jego natury. Jako proces należy rozpatrywać je jako uporządkowany w czasie ciąg różnych zdarzeń i stanów, zarówno w życiu jednostki, jak i określonej zbiorowości. W związku z tym, rozważając kwestie związane z kształtowaniem kultury bezpieczeństwa, procesowe ujęcie bezpieczeństwa zdaje się być najbardziej adekwatne. Kształtowanie kultury bezpieczeństwa jest niewątpliwie złożonym przedsięwzięciem, wymagającym czasu, ale także zaangażowania różnorodnych sił i środków będących w dyspozycji państwa. Dowodzi to zatem konieczności systemowego podejścia do tego zagadnienia.

Celem artykułu jest określenie związków przyczynowo-skutkowych występujących między jakością funkcjonowania rodzin a poziomem bezpieczeństwa społeczności lokalnych.

Spostrzeżenia zawarte w artykule opierają się w znacznym stopniu na wiedzy teoretycznej oraz na wynikach zrealizowanych badań.

### **1. Pojęcie bezpieczeństwa w kontekście kultury bezpieczeństwa**

Kształtowanie kultury bezpieczeństwa wpływa na bezpieczeństwo jednostki, bezpieczeństwo organizacji oraz bezpieczeństwo państwa. Wyraża się to m.in. w poziomie świadomości społecznej oraz odpowiedzialności każdego człowieka za poczucie bezpieczeństwa indywidualnego oraz najbliższych (rodziny, sąsiadów czy społeczności lokalnej).

Obywatele bardzo często utożsamiają bezpieczeństwo z brakiem zagrożeń, co niestety działa na ich niekorzyść, gdyż usypia czujność i przyczynia

się do nieuzasadnionych roszczeń. Stan bez zagrożeń jest niemożliwy do osiągnięcia, gdyż można tylko mówić o akceptowalnym poziomie zagrożeń czy akceptowalnym poziomie ryzyka ich wystąpienia.

Zdaniem autorek, w ramach kształtowania kultury bezpieczeństwa, kontekst tego ujęcia bezpieczeństwa należy podnosić jak najczęściej, w celu zwiększania świadomości społecznej, a w konsekwencji kreowania współodpowiedzialnej postawy wobec bezpieczeństwa indywidualnego i zbiorowego. Organy władzy wprawdzie są odpowiedzialne za sprawowanie pieczy nad ochroną ludności, ale obywatele muszą aktywnie partycypować w kreowaniu kultury bezpieczeństwa.

Bezpieczeństwo to druga z najważniejszych potrzeb egzystencjonalnych człowieka, zaraz po potrzebach fizjologicznych [1, s. 13]. Jego zapewnienie jest jednym z nadrzędnych zadań każdego państwa. Pojęcie bezpieczeństwa jest różnie interpretowane, ale zawsze wspólnym mianownikiem pozostaje zapewnienie swobody rozwoju, ochrona wspólnych dóbr, życia osobistego jednostki, prawa człowieka oraz przynależność narodowa. Aby zrozumieć istotę bezpieczeństwa, często zadawane jest pytanie: do czego ono tak naprawdę służy i czym jest? Odpowiedź, na podstawie triady zadań bezpieczeństwa, przedstawiono na rys. 1.



**Rys. 1. Triada zadań bezpieczeństwa**

Źródło: opracowanie własne na podstawie [1, s. 13]

Zaprezentowana na rys. 1 triada zadań bezpieczeństwa oddaje istotę zagadnienia, mianowicie bezwzględną i priorytetową ochronę jednostki w każdej sytuacji, bez względu na warunki zewnętrzne.

Bezpieczeństwo nie jest zatem czymś trwałym, stabilnym i niezmiennym. Jest to zjawisko o charakterze dynamicznym, dlatego słusznie rozpatruje się je w trzech podstawowych formach, czyli jako naczelną potrzebę, stan oraz proces.

Jerzy Stańczyk traktuje bezpieczeństwo jako „naczelną potrzebę człowieka i grup społecznych, a zarazem najważniejszym ich celem” [2, s. 13].

Człowiek od początku swojego istnienia szuka sposobów, aby chronić się przed różnego rodzaju zagrożeniami. W ten sposób stara się zapewnić sobie i bliskim poczucie bezpieczeństwa. Każdy człowiek dąży do realizacji planów rodzinnych, prywatnych, zawodowych oraz spełnienia marzeń o subiektywnie bezpiecznej rzeczywistości [3, s. 119–120]. Fakt subiektywizmu w postrzeganiu bezpieczeństwa jest o tyle istotny, że podkreśla potrzebę uwzględniania prawdopodobieństwa pojawienia się zdarzeń niekorzystnych, a w konsekwencji do analizowania ryzyka.

Bezpieczeństwo w kontekście ryzyka ujmuje Jerzy Wolanin, według którego bezpieczeństwo to „stan otoczenia cywilizacyjnego i środowiska naturalnego określonego przez poziom całkowitego ryzyka” [1, s. 35].

Dopełnieniem powyższego jest ujęcie zaproponowane przez Bolesława R. Kuca i Zbigniewa Ścibiorka, którzy uważają, że bezpieczeństwo „jest nie tylko określonym stanem rzeczy, ale ciągłym procesem społecznym, w ramach którego działające podmioty starają się doskonalić mechanizmy zapewniające im poczucie bezpieczeństwa” [4, s. 11].

Podobnie rzecz ujmuje Witold Pokruszyński, podając następujące wyjaśnienie bezpieczeństwa: „proces, w którym stan bezpieczeństwa i jego struktura podlegają dynamicznym zmianom stosownie do aktualnych uwarunkowań bezpieczeństwa. Innymi słowy, bezpieczeństwo oznacza ciągłą działalność jednostek, społeczności lokalnych, państw lub organizacji międzynarodowych w tworzeniu stanu bezpieczeństwa” [5, s. 177].

Powyższe dowodzi, że zapewnienie bezpieczeństwa w zaprezentowanych powyżej formach staje się niełatwym wyzwaniem. Efektywne zarządzanie bezpieczeństwem wymaga systemowych rozwiązań, ale przede wszystkim kreowania kultury bezpieczeństwa.

Wstępem do rozważań oraz poprawnego ujmowania kultury bezpieczeństwa jest znajomość pojęcia kultury.

*Mały słownik języka polskiego* definiuje kulturę jako „całokształt dorobku ludzkości, wytworzonego w ogólnym rozwoju historycznym lub w określonej epoce” [6, s. 369]. W ujęciu tym szczególny akcent położono na działalność człowieka osadzoną w czasie, uwzględniającą tożsamość historyczną i narodową w kontekście rozwoju. Powyższe postrzeganie kultury koresponduje z procesowym postrzeganiem bezpieczeństwa, a mianowicie ciągiem zdarzeń osadzonych w czasie i umożliwiających rozwój jednostki i grup społecznych.

Interesująca i potwierdzająca niejako zasadność zajmowania się przedmiotowym zagadnieniem jest definicja zaproponowana w internetowym słowniku języka polskiego, która ujmuje kulturę jako „umiejętność obcowania z ludźmi, zachowania się odpowiednio do sytuacji, a także jako materialną i umysłową działalność społeczeństw oraz jej wytwory” [7].

W literaturze kultura określana jest jako „całokształt materialnego i duchowego dorobku ludzkości, a także ogół wartości, zasad i norm współżycia przyjętych przez każde zbiorowości; wszystko to, co powstaje dzięki pracy człowieka, co jest wytworem myśli i działalności” [8, s. 331].

Powyższe ujęcia, chociaż na pozór różne, akcentują część wspólną i podstawową istoty pojęcia, a mianowicie działalność człowieka wyrażoną ciężką pracą na rzecz dobra ogółu.

Uwzględniając powyższe, można wyróżnić następującą klasyfikację kultury:

- materialną,
- cywilizacyjną,
- duchową.

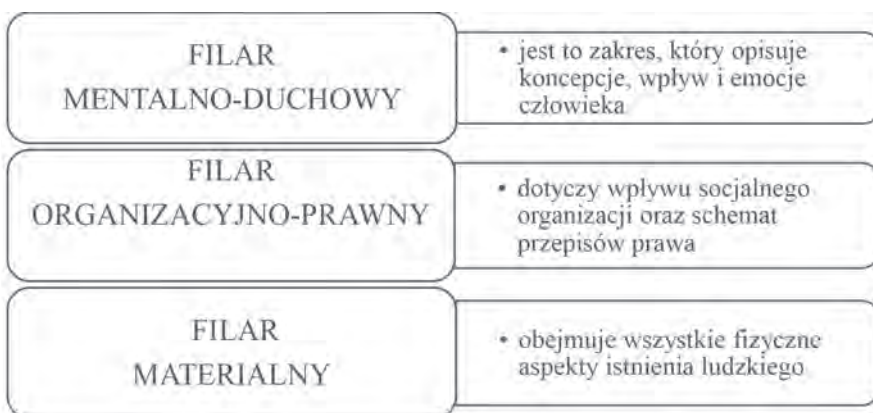
Kultura materialna zawiera się w kulturze cywilizacyjnej, zaś kultura duchowa jest całokształtem pracy i zdobyczy z gałęzi wiedzy, sztuki i etyki. Pojęcie kultury obejmuje zachowania całego społeczeństwa. Postępowanie to stało się nawykiem, które wyróżnia się wśród różnych członków grupy społecznej czy też w rozmaitych kategoriach obywatelskich. Pojęcie to jest procesem uczenia się, zatem działanie kulturowe jest opanowane [8, s. 331–332].

Grzegorz Wierzbicki pojęcie to opisuje jako „zbiór różnorodnych czynników uruchamiających lub podtrzymujących działania chroniące życie i zdrowie, również w czynnościach pozazawodowych” [8, s. 331–332].

Najobszerniejszą definicję kultury bezpieczeństwa przedstawia Marian Cieślarczyk. Opisuje ją jako „wzór podstawowych założeń, wartości, norm, reguł, symboli i przekonań, wpływających na sposób postrzegania wyzwań, szans i (lub) zagrożeń, a także sposób odczuwania bezpieczeństwa i myślenia

o nim oraz związany z tym sposób zachowania i działania (współdziałania) podmiotów, w różny sposób przez te podmioty wyuczonych i wyartykułowanych w procesach szeroko rozumianej edukacji, w tym również w naturalnych procesach wewnętrznej integracji i zewnętrznej adaptacji oraz w innych procesach organizacyjnych, a także w procesie umacniania szeroko (nie tylko militarnie) rozumianej obronności, służących w miarę harmonijnemu rozwojowi tych podmiotów i osiągnięciu przez nie najszerzej rozumianego bezpieczeństwa, z pożytkiem dla siebie, ale i otoczenia” [9, s. 210].

Kulturę bezpieczeństwa rozpatruje się w trzech różnych wymiarach. W literaturze przedmiotu określane są one jako filary kultury bezpieczeństwa. Schematyczne ujęcie zaprezentowano w ujęciu graficznym (rys. 2).



**Rys. 2. Filary kultury bezpieczeństwa**

Źródło: opracowanie własne na podstawie literatury przedmiotu

Na kształtowanie kultury bezpieczeństwa wpływa bezpieczeństwo jednostki, bezpieczeństwo organizacji oraz bezpieczeństwo państwa. Kształtowanie kultury jest spójne ze świadomością własnej odpowiedzialności każdego człowieka, a także z bezpieczeństwem w codziennym życiu jednostki [10].

Na tworzenie kultury organizacji bardzo duży wpływ ma kierownictwo oraz sposób komunikowania się i zasady, które obowiązują wewnątrz organizacji, szczególnego znaczenia w kształtowaniu kultury organizacyjnej nabiera bezkonfliktowość między członkami tej organizacji.

Bezpieczeństwo jednostki polega na zorganizowaniu osoby, tj. „takich wielorakich warunków egzystencji, które, jeśli zostaną przez niego odpowiednio skonsumowane, zapewnią mu pełny rozwój osobowy – samorealizację”

[11, s. 140]. Pojęcie to wskazuje na potrzebę zmniejszenia złych doświadczeń jednostki, które powstają w życiu codziennym. Występują one w formie lęku i strachu, ale też często niepewności i braku umiejętności radzenia sobie z zagrożeniami. Są to stany uczuciowe, które człowiek przeżywa prawie codziennie i nie jest w stanie się ich pozbyć. Obawa jest przejawem zagrożeń społecznych, które mogą determinować sposób działania w całym życiu. Człowiek najbardziej boi się utraty pracy i rozbitcia związku. Młody człowiek zaś obawia się niezdanego egzaminu czy też niezaliczonego sprawdzianu w szkole. Poziom lęku jest uzależniony od sytuacji zagrażającej życiu tak fizycznemu, jak i psychicznemu osoby. Bezpieczeństwo jednostki i charakter indywidualny jest zależny tylko od człowieka i jego charakteru [12, s. 65].

Kształtowanie bezpieczeństwa bardzo często jest determinowane sposobem wdrażania kultury bezpieczeństwa w życie. Główną formą kształtowania kultury bezpieczeństwa będą szkolenia, które wpływają na zachowania jednostki, a także na osobiste cechy człowieka. Są one ważnym elementem w budowaniu kultury bezpieczeństwa. Prowadząc takie szkolenia, człowiek zarówno zdobywa nowe umiejętności, jak i buduje poczucie własnej wartości [13, s. 221–222].

Ważną rolę w kształtowaniu bezpieczeństwa odgrywa również edukacja dla bezpieczeństwa. Edukacja ma charakter cykliczny, a do jej najważniejszych składowych zaliczyć można wychowanie i uczenie się. Edukacja społeczeństwa jest bardzo ważna, ponieważ dzięki niej doskonalone są umiejętności obywatela [14, s. 458]. Należy też pamiętać, iż „edukacja to ogół procesów, których celem jest zmienianie ludzi, stosowanie do panujących w danym społeczeństwie ideałów i celów wychowawczych” [15, s. 41].

Wobec powyższego stwierdza się, że proces rozwoju kultury bezpieczeństwa jest realizowany przez:

- akceptację potrzeby rozwoju oraz konsekwentne i dojrzałe dążenie ku temu zarówno jednostki, jak też grup społecznych;
- zdolność użycia całego bogactwa potencjału;
- umiejętność delegowania zadań oraz współpracy z różnymi partnerami życia społecznego;
- zdolność efektywnego organizowania bezpieczeństwa, przy jednoczesnym wspieraniu lokalnego przywództwa.

Kształtując kulturę bezpieczeństwa, nie należy zapominać o otwartej komunikacji wyrażanej przez wszechstronne komunikowanie społeczne.

Informacje podnoszące świadomość społeczną z zakresu bezpieczeństwa można zamieszczać w internecie, prasie czy mediach lokalnych, ale także przekazywać w ramach organizowanych kampanii informacyjnych.

Skuteczną formą kształtowania kultury bezpieczeństwa z pewnością będą kampanie społeczne mające za zadanie podnoszenie świadomości społecznej wśród różnych grup wiekowych. W ocenie autorek artykułu zdefiniowanie roli rodziny i zidentyfikowanie kluczowych czynników kształtujących poczucie bezpieczeństwa społeczności lokalnych z pewnością przyczyni się do doskonalenia praktycznych form kreowania kultury bezpieczeństwa.

## **2. Istota funkcjonowania społeczności lokalnych w aspekcie bezpieczeństwa**

Społeczności lokalne są bardzo specyficznymi grupami, a więzi występujące pomiędzy jej członkami, tzw. więzi lokalne, opierają się na relacjach rodzinnych, sąsiedzkich i kontakcie osobistym oraz na codzienności i trwałości. Wynikają one najczęściej ze wspólnych interesów, potrzeb, a także z poczucia przynależności do danego miejsca oraz poczucia tożsamości.

Literatura przedmiotu podaje następującą definicję: „społeczność lokalna to taka społeczność, która zajmuje nie jakąś przestrzeń lokalną, ale przestrzeń konkretną, mającą nazwę i własną tradycję lokalną” [16, s. 65].

Jednocześnie należy pamiętać, iż w otoczeniu społeczności lokalnych istnieje wiele instytucji, podmiotów i organizacji, które odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu człowieka, jego charakteru i osobowości. Najczęściej zalicza się do nich:

- samorząd lokalny, który zaspokaja podstawowe potrzeby mieszkańców i dba o jakość ich życia;
- lokalne przedsiębiorstwa, które wytwarzając dobra i usługi, zaspokajają potrzeby i oczekiwania społeczności lokalnej;
- instytucje systemu oświaty, czyli szkoły, przedszkola, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, poradnie psychologiczno-pedagogiczne;
- lokalne instytucje kulturalne, zapewniające dostęp do kultury i informacji, np.: ośrodki kultury, biblioteki;
- kościoły i instytucje religijne, których zadaniem jest zachęcanie ludności do angażowania się w sprawy lokalne, dzięki czemu powstają silne więzi społeczne;



- podmioty trzeciego sektora, czyli wszelkiego rodzaju stowarzyszenia, fundacje, organizacje społeczne, związki zawodowe itp. [17].

Mówiąc o bezpieczeństwie społeczności lokalnych najczęściej przytacza się definicję bezpieczeństwa lokalnego lub publicznego (w literaturze często utożsamianego z bezpieczeństwem powszechnym).

Jednakże pojęcie bezpieczeństwa publicznego w znacznym stopniu dotyczy instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo aniżeli samej społeczności. Bliższe samej społeczności jest pojęcie bezpieczeństwa lokalnego, określane „jako pewien stan spokoju i zdolności do neutralizowania zagrożeń w geograficznie ograniczonej przestrzeni sąsiedzkiej (...)” [18, s. 23].

Biorąc pod uwagę, że „społeczność lokalna to zbiorowość, która zajmuje konkretną przestrzeń (...) można wnioskować, że bezpieczeństwo lokalne ma charakter ogólnopaństwowy z uwzględnieniem charakterystycznych dla danej zbiorowości lokalnej potrzeb, problemów i możliwości” [19, s. 202].

Bezpieczeństwo społeczności lokalnej implikuje wiele czynników, ale w znacznym stopniu zależy od poczucia bezpieczeństwa każdego obywatela. Zapewnienie odpowiedniego stanu bezpieczeństwa na danym obszarze, a tym samym możliwość rozwoju danej społeczności lokalnej jest determinowana jakością zarządzania bezpieczeństwem lokalnym. Nieodłącznym elementem tegoż procesu, a zarazem jednym z zasadniczych jego zadań, jest kreowanie kultury bezpieczeństwa. Jej przejawem są m.in. tworzenie przejrzystego systemu prawnego oraz jego egzekwowanie, określenie właściwych kierunków rozwoju danej społeczności oraz jednolitych standardów polityki jakości obowiązującej na wszystkich etapach procesu zarządzania bezpieczeństwem społeczności lokalnych.

Wyraża się to również przez dbanie władz lokalnych o odpowiedni poziom świadomości społecznej oraz jakość współpracy i współdziałania mieszkańców z instytucjami odpowiedzialnymi za zapewnianie bezpieczeństwa.

Oczywiście jest to długi proces, wymagający cierpliwości, ale przede wszystkim zaufania, odpowiedzialności i zaangażowania obu stron. Wiąże się ze organizowaniem odpowiednich struktur odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wraz z efektywnym systemem zarządzania nimi. Wszystkie te instytucje, podmioty, organizacje odgrywają znaczącą rolę w kształtowaniu człowieka, jego charakteru i osobowości. Jednakże podstawowy wpływ na kształt i jakość życia społecznego ma najbardziej pierwotna komórka społeczna, jaką jest rodzina.

Rodzina stanowi podstawową formę życia społecznego i jest najważniejszą grupą, do której należy każdy człowiek. To właśnie dzięki niej człowiek może się rozwijać, zaspokajać swoje podstawowe potrzeby i wejść w sferę kształtowania swoich wartości i poglądów. Dzięki niej może czuć się bezpiecznie i wpływać pozytywnie na bezpieczeństwo społeczności lokalnych.

Mając na uwadze powyższe, stwierdzono, że istnieje silna korelacja między jakością życia rodzinnego a bezpieczeństwem społeczności lokalnych.

### **3. Rola i znaczenie rodziny**

Rodzina odgrywa szczególną rolę w życiu każdego człowieka. W ostatnich latach sposób jej funkcjonowania i zachodzące wewnątrz niej relacje zaczęły skupiać na sobie większą uwagę. Powoduje to powstawanie coraz to nowych rozważań i kontekstów ujmowania rodziny. Najczęściej określa się ją jako grupę, środowisko wychowawcze i kulturowe, wspólnotę i system społeczny.

Rodzina to nic innego jak „zbiorowość ludzi powiązanych ze sobą więzią małżeństwa, pokrewieństwa, powinowactwa lub adopcji” [20, s. 149].

Krótką, ale treściwą definicję zaproponował w *Liście do rodzin* Jan Paweł II, który napisał, że „rodzina jest wspólnotą osób, najmniejszą komórką społeczną, a jako taka jest instytucją podstawową dla życia każdego społeczeństwa” [21, s. 17].

Każda rodzina spełnia określone funkcje, z których wyróżnić można trzy podstawowe, czyli prokreacyjną, socjalizacyjną oraz ekonomiczną. Stanowią one zespół zadań i efektów – wynik zadań. Spełnianie ich nie pozostaje indywidualną sprawą każdej rodziny – jest ważne w funkcjonowaniu i istnieniu społeczeństwa jako całości.

„W porównaniu z jakąkolwiek organizacją i instytucją, z jakimkolwiek społeczeństwem i państwem, rodzina zawsze pozostaje społecznością pierwotną i dla człowieka ma największe znaczenie” [22, s. 9]. To fundamentalne, największe znaczenie dotyczy zarówno człowieka, jako jednostki, jak i całego społeczeństwa. Dzięki temu, że rodzina stanowi podstawową formę życia zarówno indywidualnego, jak i społecznego, człowiek może się rozwijać, zaspokajać swoje podstawowe potrzeby i wejść w sferę kształtowania swoich wartości i przekonań.

Dodatkowo odgrywa ona szczególną rolę w kształtowaniu osobowości, postaw i zachowań człowieka. Powinna zapewniać poczucie bezpieczeństwa,

dawać miłość i akceptację przez obecność i zrozumienie najbliższych osób. Jeżeli sytuacja w rodzinie się pogarsza i dochodzi do konfliktów, wpływa to destabilizująco na funkcjonowanie nie tylko danej rodziny, ale także całego społeczeństwa.

Bez wątpienia społeczeństwo wpływa na rodzinę (modyfikuje jej strukturę, funkcjonowanie, mentalność jej członków), z kolei rodzina wywiera wpływ na społeczeństwo. Wiele w społeczeństwie zależy od sposobu i poziomu jej funkcjonowania. Stąd też uzasadnione jest stwierdzenie, iż „rodzina jest istotnym elementem społecznych interakcji i kreuje zarówno pozytywne, jak i negatywne zjawiska w społeczeństwie” [23, s. 38].

Ze społeczeństwem i rodziną w dużym stopniu wiąże się pojęcie *system społeczny*, który w socjologii określany jest jako „układ zróżnicowanych ról i pozycji społecznych, za którymi kryje się akceptacja praw i obowiązków oraz norm i wartości” [24, s. 33].

Talcott Parsons – jeden z najwybitniejszych amerykańskich socjologów – stwierdził, iż „rodzina nie jest rzeczywistością wyizolowaną ani miniaturą społeczeństwa wpisaną w duży organizm społeczny, lecz stanowi podsystem społeczeństwa globalnego” [25, s. 75]. W związku z tym można uznać, że trzy czynniki mające fundamentalne znaczenie w systemie społecznym i decydujące o jego trwałości (kulturowe, społeczne, osobowościowe) odrywają również kluczową rolę w wytrzymałości i spójności rodziny.

Parsons był również twórcą systemu AGIL, który składa się z czterech funkcji. Funkcje te system społeczny musi realizować, aby móc przetrwać:

- „funkcja adaptacyjna (ang. *adaptation*) – **A** – pełni ją ekonomia, która dostosowuje system do otoczenia zewnętrznego i wymagań pochodzących z zewnątrz;
- funkcja osiągnięcia celów (ang. *goal attainment*) – **G** – realizowana jest przez politykę, dzięki której system określa cel i misję, jaką chce lub powinien zrealizować;
- funkcja integracyjna (ang. *integration*) – **I** – pełniona jest przez społeczeństwo (czasem nazywane wspólnotą). Celem działań społeczeństwa jest zachowanie wewnętrznej integracji systemu, wypracowanie kooperacji i współdziałania wszystkich podsystemów;
- funkcja kultywowania wzorów i usuwania napięć (ang. *latent pattern maintenance*) – **L** – spełniana jest przez kulturę, która wypracowuje pewne wzory, normy i zasady oraz utrzymuje je, a także wytwarza system

lojalności i motywacji, który skłania jednostki do angażowania się we wspólne działania i realizację wspólnych interesów” [26].

Rodzina, która musi dostosować się do wymagań i ogólnego funkcjonowania otoczenia zewnętrznego, realizuje wszystkie wymienione i opisane funkcje. Bez wątplenia każda rodzina ma swoje określone cele, do których dąży i chce je zrealizować. Utrzymanie odpowiednich relacji między wszystkimi członkami rodziny, tzn. małżonkami, rodzicami, dziećmi i rodzeństwem jest kluczowe dla przetrwania rodziny. Funkcja kultywowania wzorów i usuwania napięć realizowana jest przede wszystkim przez rodziców. To oni wypracowują w dzieciach właściwe postawy i zachowania, a także uczą norm i zasad obowiązujących nie tylko w rodzinie, ale także w społeczeństwie.

Rodzina jako podstawowa i fundamentalna wartość człowieka powinna dawać mu poczucie bezpieczeństwa i akceptacji. Dom ma natomiast pełnić funkcję azylu, przestrzeni komfortu, odpoczynku, spokoju i schronienia. Człowiek potrzebuje zachowania więzi i relacji interpersonalnych z drugim człowiekiem, przede wszystkim takim, który jest mu bliski. Nie chodzi tu jednak tylko o rodzinę. Ważną funkcję pełnią również przyjaciele zapewniający pomoc, wsparcie i dający akceptację.

Dowodem powyższego są wyniki badań przeprowadzonych zarówno w gminie Buczek (w 2018 r. na 108 mieszkańcach), jak i badań zrealizowanych w województwie mazowieckim wśród funkcjonariuszy Policji, Państwowej Straży Pożarnej oraz Sił Zbrojnych RP (w 2015 r. na 1056 respondentach [3, s. 310]).

Analiza wyników badań zrealizowanych przez jedną z autorek artykułu w tym roku [27] dowiodła, że największe poczucie bezpieczeństwa zapewnia respondentom rodzina, dom i przyjaciele (tabela 1).

**Tabela 1. Udział odpowiedzi udzielonych przez respondentów na pytanie: „Co daje Ci największe poczucie bezpieczeństwa?”**

| Kategorie   | Skala wartości      | 1                   | 2         | 3         | 4  | 5 | 6                   |
|-------------|---------------------|---------------------|-----------|-----------|----|---|---------------------|
|             | (najwyższa wartość) | (najwyższa wartość) |           |           |    |   | (najniższa wartość) |
| Dom         |                     | 56                  | <b>38</b> | 9         | 2  | 3 | X                   |
| Rodzina     |                     | <b>69</b>           | 32        | 4         | X  | 1 | 2                   |
| Przyjaciele |                     | 9                   | 25        | <b>50</b> | 18 | 4 | 2                   |

cd. Tabeli 1.

| Skala wartości<br>Kategorie        | 1<br>(najwyższa<br>wartość) | 2  | 3  | 4         | 5         | 6<br>(najniższa<br>wartość) |
|------------------------------------|-----------------------------|----|----|-----------|-----------|-----------------------------|
| Okolice, w której mieszkam         | 3                           | 12 | 34 | <b>46</b> | 12        | 1                           |
| Władze lokalne (w tym dzielnicowy) | X                           | 3  | 12 | 13        | <b>39</b> | 41                          |
| Posiadanie władzy                  | 1                           | 1  | 3  | 17        | 32        | <b>54</b>                   |

Źródło: [27, s. 48]

Podobnie analiza wyników badań zrealizowanych przez drugą z autorek w 2015 r. [3] dowiodła, że największe (decydujące) poczucie bezpieczeństwa daje rodzina, w następnej kolejności zdrowie i przyjaciele.

Mając na uwadze wskazane przez respondentów wartości, stwierdza się, że w kreowaniu kultury bezpieczeństwa szczególny akcent należy położyć na programy promujące aktywności, realizowane w gronie rodziny bądź przyjaciół. Należałoby rozważyć możliwość organizowania lokalnych warsztatów dedykowanych rodzinie. W ramach warsztatów można przekazywać wiedzę teoretyczną i praktyczną z zakresu funkcjonowania rodziny oraz potrzeby wzmocnienia więzi rodzinnych, koleżeńskich, sąsiedzkich. W konsekwencji wskazanie konkretnych inicjatyw, możliwych do podjęcia na rzecz kreowania kultury bezpieczeństwa właśnie w gronie rodzinnym, koleżeńskim czy sąsiedzkim. Zaprezentowane powyżej wyniki badań wyraźnie akcentują wartość rodziny i przyjaciół w zapewnianiu poczucia bezpieczeństwa.

Jednakże intrygująca w zrealizowanych badaniach jest niska ocena użyteczności władz lokalnych. Może to być spowodowane małym jej zaangażowaniem. W związku z tym rekomenduje się zastosowanie przez władze lokalne zasady „podwójnej korzyści” przez podkreślanie wartości rodziny w realizowanych programach z zakresu bezpieczeństwa społeczności lokalnych.

Uwzględniając powyższe w zestawieniu z krytyczną analizą literatury, stwierdza się, że między bezpieczeństwem rodziny a bezpieczeństwem społeczności lokalnych istnieją bardzo silne związki i korelacje, bowiem poziom funkcjonowania rodziny w dużym stopniu determinuje jakość bezpieczeństwa tejże społeczności.

Zależności bezpieczeństwa rodziny oraz bezpieczeństwa społeczności lokalnych zaprezentowano w formie graficznej (rys. 3).



**Rys. 3. Zależności bezpieczeństwa rodziny oraz bezpieczeństwa społeczności lokalnej**

Źródło: [27, s. 63]

W celu pełnego zrozumienia zależności, jakie istnieją między tymi rzeczywistościami, wskazano przykładowe obszary, w których te korelacje są silne.

Jako pierwszy przykład posłużyć może brak zainteresowania dziećmi i ich problemami. Przyczynia się to do szukania wsparcia i akceptacji wśród rówieśników i spędzania coraz więcej czasu poza domem. Rówieśnicy nie pomogą w rozwiązywaniu problemów tak jak rodzice czy inne bliskie osoby dorosłe. Jeżeli rówieśnicy sami borykają się z problemami, wszystko może się wręcz nasilać, a to z kolei może przyczynić się do nadmiernej agresji czy zażywania środków psychoaktywnych.

Obecnie rodzice coraz więcej czasu spędzają w pracy i są zajęci sprawami zawodowymi, a mniej rodzinnymi. Konsekwencją tego typu zjawisk jest samotność, nuda i poczucie odosobnienia wśród dzieci. Powoduje to nadmierną frustrację i narastającą agresję, demonstrowaną negatywnym zachowaniem, które ma zwrócić uwagę „dorosłych dzieci”. To z kolei generuje problemy w komunikacji z innymi ludźmi – rówieśnikami, ale także całą społecznością.

Jeżeli którykolwiek z członków rodziny nie czuje się bezpiecznie w domu i wśród najbliższych mu osób, nie ma w nich oparcia, akceptacji i zrozumie-

nia, to nie jest możliwe, aby nie oddziaływało to na poczucie bezpieczeństwa społeczności lokalnej. Stąd też, w przypadku gdy rodzice nie wypełniają swojej roli, a co za tym idzie powierzonych im zadań i obowiązków rodzicielskich, zaczynają pojawiać się, w większym lub mniejszym stopniu, zachowania aspołeczne, a niekiedy dochodzi również do patologii. Najczęściej spotykanym zjawiskiem patologii w systemie rodzinnym jest przemoc i agresja w rodzinie. Natomiast w systemie społecznych objawia się to m.in. wandalizmem, agresją słowną i fizyczną lub też innymi formami destrukcji życia społecznego.

### **Podsumowanie**

Mając na uwadze ogromne znaczenie rodziny w rozwoju bezpieczeństwa społeczności lokalnych, przyjęto, że rodzinę można rozpatrywać jako grupę, wspólnotę, środowisko wychowawcze i kulturowe, czy też jako system społeczny. Dowiedziono, że jest ona przede wszystkim najważniejszą wartością w życiu każdego człowieka. Ponadto daje mu poczucie bezpieczeństwa i akceptacji. Bez wątpienia rodzina jest fundamentem życia społecznego. To właśnie ona przekazuje najważniejsze wartości, uczy zachowań i zasad współżycia społecznego, które są niezbędne w relacjach ze społeczeństwem.

W wyniku analizy przeprowadzonych badań wykazano, że cel opracowania został osiągnięty. W toku analizy materiału badawczego dowiedziono też, że rodzina może mieć również negatywny wpływ na społeczeństwo, m.in. przez stosowanie przemocy rodzinnej.

Powyższe dowodzi o istnieniu silnej korelacji pomiędzy społeczeństwem a rodziną. Społeczeństwo wpływa na rodzinę (modyfikuje jej strukturę, funkcjonowanie, mentalność członków rodziny), a z kolei rodzina wywiera wpływ na społeczeństwo. Wiele w społeczeństwie zależy od sposobu i poziomu jej funkcjonowania.

Rodzina stanowi zatem istotny element społecznych interakcji, kreujących zarówno pozytywne, jak i negatywne zjawiska w społeczeństwie. W kontekście współczesnych zagrożeń cywilizacyjnych, w ramach podsumowania negatywnych skutków, podkreślić należy problem alienacji społecznej. Alienacja społeczna, izolacja, wycofanie, jakkolwiek byśmy nie nazwali tego zjawiska, prowadzi do ubożenia społeczeństwa nie tylko pod względem wartości ideowych czy kulturowych, ale również społecznych i gospodarczych.

Ryzyko występowania zagrożeń jest tak duże, że szczególnego znaczenia nabierają praktyczne metody minimalizowania ryzyka. Z pewnością wśród nich należy wymienić promowanie programów profilaktycznych, czyli prowadzenie kampanii informacyjnych oraz podnoszenie poziomu świadomości społecznej przez krzewienie wiedzy z zakresu bezpieczeństwa, np. organizując konkursy z wiedzy o bezpieczeństwie, realizujące zajęcia edukacji dla bezpieczeństwa czy grupy dyskusyjne, które będą poruszały tematy lokalnych zagrożeń.

Krytyczna analiza potrzeb i poziomu świadomości społecznej z zakresu bezpieczeństwa może odbywać się cyklicznie w drodze sondaży realizowanych w środowisku lokalnym.

Natomiast bieżące wspieranie systemu rodzinnego jest zadaniem własnym władz samorządowych i powinno być realizowane w sposób ciągły. Jednakże zadanie to nie może być realizowane tylko interwencyjnie w przypadku skrajnych przypadków implikujących bezpośrednie konsekwencje w społeczeństwie. System rodzinny, ze względu na swoją wartość i kluczową rolę w kreowaniu kultury bezpieczeństwa, winien być wspierany zawsze, zwłaszcza w ramach programów profilaktycznych.

Reasumując, kreatywne podejście do działań profilaktycznych na rzecz rodziny w kontekście bezpieczeństwa społeczności lokalnych jest niezwykle istotne i może realnie przyczynić się do zmniejszenia ryzyka występowania zjawisk przemocy w rodzinie, które niewątpliwie mają destrukcyjny wpływ na jakość bezpieczeństwa społeczności lokalnych. Aby móc mówić o sukcesie, należy podjąć trudne wyzwanie w aspekcie kształtowania kultury bezpieczeństwa – kultury otwartości i zaufania społecznego. Wymaga to czasu i rozwijania wielu umiejętności, przede wszystkim wśród kadry odpowiedzialnej za kreowanie polityki bezpieczeństwa. Ciągłe doskonalenie i szkolenie zdaje się być warunkiem koniecznym przy realizacji programów prewencyjnych.

Otrzymane wyniki badań potwierdzają konieczność doskonalenia systemu zarządzania bezpieczeństwem na poziomie lokalnym, jak również podnoszenia świadomości i wiedzy, tak wśród urzędników, jak i członków danej społeczności.

Rekomenduje się podjęcie działań mających na celu inwestowanie w rozwój kultury zaufania w relacji obywatel – władza. Jednakże należy mieć na uwadze fakt, że nie ma możliwości budowania zaangażowania i współod-



powiedzialności obywateli za dobro wspólne, jakim jest bezpieczeństwo indywidualne, bezpieczeństwo rodziny oraz bezpieczeństwo społeczności lokalnych bez systemowych rozwiązań ze strony państwa.

## Literatura

- [1] Wolanin J., *Zarys teorii bezpieczeństwa obywateli. Ochrona ludności na czas pokoju*, DANMAR, Warszawa 2005.
- [2] Kitler W., Skrabacz A., *Bezpieczeństwo ludności cywilnej. Pojęcie, organizacja i zadania w czasie pokoju, kryzysu i wojny*, Towarzystwo Wiedzy Obronnej, Warszawa 2010.
- [3] Wojakowska M., *Przywództwo w kierowaniu bezpieczeństwem* (rozprawa doktorska), Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2015.
- [4] Kuc B.R., Ścibiorek Z., *Podstawy metodologiczne nauk o bezpieczeństwie*, Wydawnictwo Menedżerskie PTM, Warszawa 2013.
- [5] Pokruszyński W., *Współczesne bezpieczeństwo narodowe*, „Kultura i Polityka” 2009, nr 5.
- [6] *Mały słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1995.
- [7] [www.sjp.pl/kultura](http://www.sjp.pl/kultura) [dostęp: 27.03.2018 r.].
- [8] Pieczywok A., *Kształtowanie kultury bezpieczeństwa wśród młodzieży szkolnej*, „Zeszyty Naukowe AON” 2009, nr 3 (76).
- [9] Cieślarczyk M., *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2010.
- [10] [www.ciop.pl/CIOPPortalWAR/appmanager/ciop/pl?\\_nfpb=true&\\_pageLabel=P12600148111342798606193&html\\_tresc\\_root\\_id=300001869&html\\_tresc\\_id=300001881&html\\_klucz=1356&html\\_klucz\\_spis=](http://www.ciop.pl/CIOPPortalWAR/appmanager/ciop/pl?_nfpb=true&_pageLabel=P12600148111342798606193&html_tresc_root_id=300001869&html_tresc_id=300001881&html_klucz=1356&html_klucz_spis=) [dostęp: 28.03.2018 r.].
- [11] Kołodziejczyk K., *Bezpieczeństwo. Kontekst personalno-aksjologiczny*, „Zeszyty Naukowe WOSWL” 2009, nr 1 (151).
- [12] Czubaj A., *Miejsce jednostki we współczesnym pojmowaniu bezpieczeństwa*, Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego, Siedlce 2016.
- [13] Oleszak W., Oleszak M., *Kształtowanie kultury bezpieczeństwa pracy poprzez szkolenia narzędziem bezpiecznych postaw pracowników*, Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna w Szczecinie, Szczecin 2016.

- [14] Pieczywok A., *Bezpieczeństwo jako wartość edukacyjna i badawcza*, AON, Warszawa 2012.
- [15] Zalewski S., *Polityka bezpieczeństwa państwa a edukacja obronna*, DSW MON, Warszawa 2001.
- [16] Gilejko L., *Funkcje społeczności lokalnych i szanse ich realizacji*, „Rocznik Żyrardowski” 2002, tom 1.
- [17] <http://www.ceo.org.pl/pl/mlodyobywatel/news/institucje-lokalne-nasi-sojusznicy>, [dostęp: 05.12.2017 r.].
- [18] Fehler W. (red. nauk.), *Bezpieczeństwo w środowisku lokalnym*, Arte, Warszawa 2009.
- [19] Drozdowski D., *Podstawowe elementy bezpieczeństwa lokalnego*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2016, vol. 10, nr 1.
- [20] Szczepański J., *Elementarne pojęcia socjologii*, PWN, Warszawa 1972.
- [21] Jan Paweł II, *List do rodzin*, Wydawnictwo Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2013.
- [22] Dyczewski L., *Rodzina twórcą i przekazicielem kultury*, TNKUL, Lublin 2003.
- [23] Tyszka Z., *Rodzina we współczesnym świecie*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, seria socjologia, nr 31, Poznań 2003.
- [24] Masłyk-Musiał E., *Spółczesność i organizacje. Socjologia organizacji i zarządzania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie, Lublin 1999.
- [25] Laskowski, J., *Rodzina w ujęciu Talcotta Parsonsa*, „Collectanea Theologica. Kwartalnik Teologów Polskich” 1982, tom 52, nr 1.
- [26] <https://socjologiablog.wordpress.com/2016/03/27/koncepcja-systemu-spoiecznego-talcotta-parsonsa/>, [dostęp: 14.09.2018 r.].
- [27] Parada M., *Wpływ przemocy w rodzinie na bezpieczeństwo społeczności lokalnej*, praca licencjacka, Warszawa 2018.